

A portrait of a middle-aged man with short, light brown hair, wearing a dark blue button-down shirt and a brown scarf. He is leaning forward with his arms crossed, resting on a metal railing. The background is a plain, light-colored wall.

ROZHOVORY Vyšehrad

Luděk Staněk /
Jiří Padevět
**POD TÍHOU
HISTORIE**

Luděk Staněk / Jiří Padevět

POD TÍHOU HISTORIE

Luděk Staněk /
Jiří Padevět
**POD TÍHOU
HISTORIE**

Vyšehrad

Kniha vychází s podporou

Fotografie archiv autora

Obálku s použitím fotografie Matěje Slávika

a grafickou úpravu navrhl Vladimír Verner

Odpovědná redaktorka Radka Fialová

E-knihu vydalo nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,

v Praze roku 2016 jako svou 1544. publikaci

Vydání v elektronickém formátu první

(podle prvního vydání v tištěné podobě)

Doporučená cena E-knihy 150 Kč

Copyright © Luděk Staněk, Jiří Padevět, 2016

Cover photo © Matěj Slávik, 2016

ISBN 978-80-7429-782-3

Tištěnou knihu si můžete zakoupit na www.vysehrad.cz

PŘEDMLUVA

Roli v tom hrála historie a facebook. Vlastně nic moc jiného. Chtěl bych na tomhle místě přijít s nějakou dramatickou historickou, ale bohužel – bylo to tak banální, jak to jen mohlo být. Když vyšla kniha Průvodce protektorátní Prahou, koupil jsem si ji. Stejně jako tisíce dalších lidí. Z mé strany to byl gesto stejně odhodlané, jako rezignované – zeď nakoupených, nepřečtených knih, které si slibuji přečíst hned, jak na to budu mít čas, a která na mě vyčítavě hledí z psacího stolu i jeho bezprostředního okolí, prostě měla dostat další bytelnou cihlu do základů. A já s tím byl tak nějak smířen. Nechápejte to špatně. Jasně jsem věděl, proč si knihu kupuji. Vždycky jsem byl blázen do historie, od malička mě fascinují dějiny okupace nacisty. A v pozdějším věku mi začalo docházet, jak dramaticky a fatálně tohle období ovlivnilo dějiny mé rodiny, a to jak z otcovy, tak z matčiny strany.

Několik dní ležel Průvodce prostě na stole mezi ostatními tituly a zoufale čekal na trochu mého času a mé pozornosti, která možná nikdy neměla přijít. Pak jsem jednou večer knihu vzal do ruky a odložil ji v pět ráno, jen abych ji po pár hodinách spánku zase vzal do ruky. Nemá smysl tady vršit banální floskule o „osudovém setkání s knihou“. Ale pokud přečtete knihu, která má 760 stran, prakticky na tři zátahy, něco v ní asi bude.

Po pár dnech jsem se s Jiřím Padevětem spřátelil na facebooku. Pár zdvořilostních frází přešlo v žádost o rozhovor, který jsem s ním udělal pro magazín Hospodářských novin. Rozhovor a jeho autorizace přešly do několika dalších rozhovorů.

A sezení u vína. A rozborů nejrůznějších věcí, od historických témat po současnou politiku. Že z těch debat nakonec vznikla kniha, je naprosto logické. Byť to s sebou nese jeden zádrhel. Jiří Padevět má životů jako kočka. Má život knihkupce, život nakladatele, život autora, život badatele, život historika, a spojit je všechny do jednoho vyprávění se vlastně ukázalo jako nejtěžší věc, která vznik téhle knihy provázela. Protože cesta mladého pankáče z Nuslí za knihkupecké pulty a později do manažerských kanceláří a do archivů a na místa v krajině, které za sebou mají temnou historii, je rozhodně stejně fascinující jako neobvyklá. Jiří Padevět navíc na téhle cestě pochopil poměrně dost o lidskosti a její absenci, o naší povaze a o tom, kdy společnost funguje jako společnost lidská a kdy jí být přestává. Doufám, že alespoň část toho, co mi na hovorech s Jiřím Padevětem přišlo zajímavé, se mi podařilo zprostředkovat i čtenářům.

Luděk Staněk

Pankáč, co rád četl

Začneme rovnou – celá tvoje práce, nebo minimálně její velká část, se točí kolem protektorátu, ty sám jsi se ale v protektorátu nenarodil. Co tě tedy hnalo zpět? Četba? Příhody z rodiny?

Rodina mě k období protektorátu nijak cíleně nesměrovala. Během dětství jsem se sice dozvěděl, že strýc, matčin bratr, zahynul v Mauthausenu a že otcův strýc, tedy můj prastrýc, zřejmě dodnes leží v troskách britského bombardéru na dně Biskajského zálivu. Jako dítě jsem tomu ale nepřikládal zvláštní význam. Po mámě jsem myslím zdědil preciznost, byť u mě se to začalo projevovat až tak nějak po třicítce. Až po vydání Průvodce protektorátní Prahou jsem začal řešit, kde se to ve mně najednou vzalo. A došel jsem k tomu, že dětství tam velkou roli hrálo. Praha, a zvláště její periferie, jako byly Nusle a Michle, vypadala vizuálně ještě pořád jako protektorát a padesátá léta. Narodil jsem se v šestašedesátém roce a ten obraz, zasunutý z dětství, evokuje právě protektorátní dobu. Ty dřevěné ohrady s plakáty a biografy, kterých tam bylo v okolí asi pět, ty uhelné sklady, ty staré tramvaje, ty já ještě pamatuji.

Filmové kulisy jako z Osvobození Prahy.

Přesně tak. Omláčené baráky, takové ty klasické plechové popelnice, které byly stejné jako na barikádách za války.

Jsi sentimentální? Přitahuje tě stará doba jen proto, že už je pryč?

Přitahuje, není to asi sentiment, jak to myslíš ty, ale zcela jistě přitahuje. Rozhodně se mi vizuálně líbí. Mě vlastně našťve,

ve vší úctě k památkovému dědictví, když nějaký zámek opraví. Raději ho prolézám, když je rozflákaný. Mám rád takové ty objekty, které vypadají, jako by z nich před měsícem odešla Rudá armáda.

Ty bys byl dobrý na urbex, vid'?

Jasně, vlastně ho trochu provozuji, ale moc se s tím nikde nechlubím. Pokud ale jedu okolo zajímavé ruiny, ať už je to vila, opuštěná továrna nebo koupaliště, tak zastavím a fotím.

Když se vrátíme na začátek, kde jsi vyrůstal?

Vyrůstal jsem v Nuslích.

Kde přesně?

Narozen v Londýnské ulici, mimochodem ve stejné porodnici a ve stejný den jako Pavel Kohout, jen v jiném roce. Vyrůstal jsem v Nuslích přímo vedle nuselské mlékárny, která už velmi dlouho mlékárnou není. Byla to klasická periferie, s komíny, s dílnami ve dvorech, s výhledem na mlékárnu, s parkem Jezerka za rohem, kde se odehrávala drtivá většina mých dětských her. Dnes jsem přemýšlel o svých dětských hrdinech. Ty jsi mladší než já, takže to nepamatuješ, ale my jsme si třeba hodně hráli na partyzány...

Já jsem sice mladší, ale Velká vlastenecká válka a další válečné filmy byly v televizi pořád, takže já si samozřejmě na partyzány hrál také.

Vida, kolega partyzán! Jako malý si prostě někdy hraješ na Vinnetoua, někdy si hraješ na partyzány. Rozlišuješ ostře dobro a zlo, ale historické souvislosti a zákruty propagandy nechápeš. Teprve později zjistíš, že s těmi partyzány, i s těmi indiány, to bylo vlastně trochu jinak. To, že Karel May byl oblíbeným autorem Adolfa Hitlera, se dozvíš až o spoustu let později. A pak ti dojde třeba i to, že Old Shatterhand jako postava báječně zapadá do nacionálně-árijské mytologie, která byla v Německu na přelomu devatenáctého a dvacátého století dost živá. Ale jako malý tyhle souvislosti samozřejmě neřešíš.

Pravda je, že když my jsme si hráli na partyzány a na Němce, vlastně jediný rozdíl byl v samopalech. Když jsi byl partyzán, měl jsi kulatý zásobník, když jsi byl Němec, tak jsi měl podlouhlý.

Přesně tak. Mé dětství bylo tedy trochu periferní. Naše nejoblíbenější klukovská zábava bylo takzvané „chození přes dvory“. Vytipoval se určitý blok domů, do jednoho z těch domů se vlezlo a pak se přes dvory, přes kůlny se střechami z dehtového papíru a garáže s dávno nepojízdnými auty, přes zdi se střepy a ostnatým drátem prošlo na druhou stranu bloku. Sem tam na nás někdo řval, párkrát jsme se proběhli se psem nebo domovním důvěrníkem za zády, ale stálo to za to.

Dneska se tomu říká parkour.

Zase tak moc jsme neběhali a neskákali, opravdu jen pod tlakem okolností. Jinak to bylo takové pomalé, pozvolné, občas nás někdo vyhodil, tak jsme se zase vrátili na začátek cesty a zkusili to znovu a jinudy. Bylo to nesmírně dobrodružné, lepší než Foglar a May dohromady. A pak tu byl park Jezerka. Tenkrát byl větší, protože v dětství je všechno větší, vlastně byl převelký. Táta ti přijde velký, park Jezerka ti přijde obrovský, a pak zjistíš, že je to vlastně všechno menší, než se zdá.

Co máš jako takovou tu první, zásadní vzpomínku z dětství? Vím, že je to zrádná otázka, ale co se ti z dětství vybaví jako první?

Nechci to politizovat, ale jedna z prvních vzpomínek jsou vojenská auta. Ruští vojáci. Máma měla bráchu, který žil v Jablonci nad Nisou a za kterým jsme často jezdili. Jezdilo se přes Starou Boleslav, přes Brandýs nad Labem, přes Mladou Boleslav, žádná dálnice ještě nebyla. Cesta trvala tenkrát tři hodiny i víc a velmi často byla přerušována. Vzpomínám si, jak stojíme v autě u krajnice a kolem nás projíždějí vojenské nákladáky popsané azbukou.

Studená válka občas zblízka nevypadala tak studeně.

Tam byly všude sovětské posádky. Vlastně tenkrát to člověk ani nevnímal. Neviděl agresory nebo něco špatného. Prostě vojáci, a to bylo zajímavé. Přitom otec vždycky byl tak trochu

rusofob, rozmlouval mi někdy i čtení ruské literatury, kterou já mám dodnes dost rád. On prostě pod vlivem událostí z roku 1968 nesnášel Rusy, a jak už to během normalizace v rodinách chodilo, mně, školákovi, raději nevysvětloval proč vlastně. Pak jsou tu klasické dětské vzpomínky. Jsem jedináček, ale měl jsem množství bratranců a sestřenic, protože matka je nejmladší z pěti dětí. A já jsem byl zase nejmladší z téhle příšerné smečky. Takže jsem velmi často skončil přivázan u mučednického kůlu. Ale později to mělo i výhody, protože bratřenci, kteří už měli řidičák, mě učili jezdit na motorce, když já jsem ještě žádný řidičák neměl, a naučili mě i další „klukovské věci“, jako vrhání nože a sekery, zakládání ohně, krádeže ovoce v sadech a chytání ryb na pytláčku. Tohle tě táta nenaučí. Sestřenice představovaly první příležitost k nahlédnutí do světa dívek, byly blíž a komunikace s nimi byla jednodušší než se spolužačkami. Rodina byla velmi pospolitá, především z matčiny strany. Příklad jsem si z toho ale nevzal, dodnes se necítím nejlépe ve větších společenstvích. I tenkrát jsem si většinou po nějaké době sednul do kouta na zem nebo pod stůl a četl jsem si.

Takže samotářské dítě, co si hodně četlo?

Hodně jsem četl, hodně jsem kreslil. Naučil jsem se kreslení dokonce dřív než čtení. V první třídě jsem se poprvé pořádně porval kvůli děvčeti. Dva chlapci jsme milovali stejné děvče. Odešel jsem z té rvačky se zlomenou rukou a sok skončil s dvěma vyraženými zuby a natrženým uchem.

Počkej, to musela být na prvňáky hodně tvrdá rvačka. Čím jste do sebe mydlili?

Rukama, nohama. Nicméně děvče se asi po dvou měsících od té rvačky odstěhovalo a z nás se stali velmi dobří kamarádi. A jak jsem měl tu zlomenou ruku a ruka to byla pravá, mistrně jsem toho využil. Nemohl jsem strašně dlouho psát, protože mě braly do té ruky neustále křeče. Ale zvláštní na tom je, že kreslit jsem mohl, to šlo, takže jsem se půlkou první třídy prokreslil. Pak už jsem byl nějakou zvláštní shodou náhod vždycky dobrý žák. Nebyl jsem šprt, ale měli jsme často na lavici takový ten

praporek „vzorná lavice“. Mám podezření, že to možná bylo i tím, že jsem seděl se synem paní učitelky, s dnešním pedagogem Vysoké školy ekonomické Jirkou Klečkou. Až do druhého stupně jsem se učil neustále na samé jedničky. Nějak to šlo samo až do té doby, kdy nastala potřeba se už opravdu učit. Strašné bylo setkání s ruštinou. Vůbec jsem netušil, co se po mně chce, ale nebyl to nějaký ideologicky motivovaný odpor. Jen jsem nechápal, proč se mám učit nějaké divné znaky, kterým vůbec nerozumím, k tomu ještě matoucí v tom, že jich polovina vypadá stejně jako ty naše, ale znamenají něco jiného.

A podědil jsi po otci tu rusofobii? Nebo naopak takové to, že když tě do toho otec žene, začneš dělat opak?

Asi jsem to po něm trochu zdědil, určitě v té politické rovině, v traumatu osmašedesátého, v nechuti k imperiální politice Ruska, ať už se zrovna jmenovalo Sovětský svaz nebo jinak. Později ti začne docházet, jak moc byl vývoj v naší zemi sovětským Ruskem ovlivněn nejen po roce 48, ale především v období těsně předcházejícím komunistickému puči. Přesto jedna z českých vlastností, kterou asi nejvíc nesnáším, je, že se svoje vlastní problémy často snažíme svalit na někoho jiného. V osmatřicátém jsme se nebránili, ale může za to Hitler. A Angličani a Francouzi. V osmačtyřicátém tady byl komunistický převrat a můžou za to Sověti, nikoliv naši vlastní komunisti. Za odsun si můžou sudetští Němci sami. Za holokaust si můžou Židi, za znásilnění si můžou ženský. Takhle to nikdy nefunguje.

Ale je to pohodlné, ne?

To určitě. Táta taky hodně četl. On je vlastně muž knihy, vyučil se tiskařem a pak celý život dělal redaktora na různých pozicích. Jeho poslední zaměstnání před odchodem do důchodu bylo šéfredaktor nakladatelství Pressfoto, které vydávalo především obrazové publikace.

Takže tě to tam dohnalo taky...

Přesně, ano. Táta četl především detektivky a sci-fi, jeho hrozně baví vědecko-fantastická literatura, a k tomu mě i vedl.

Jednak to bylo doma v knihovně a jednak mě k tomu pořád ponoukal. I když, určitě znáš ten efekt, když ti rodiče neustále něco doporučují...

Tak na to kašleš...

Tak se na to vykašleš. Například jsem dodnes nepřečetl knihu Kdo chytá v žitě. Tak dlouho mi ji táta doporučoval, až jsem se zatvrdil a asi už ji nikdy číst nebudu. Koneckonců je to knížka, která se má číst v patnácti. Nicméně z těch detektivek a z těch sci-fi jsem toho přečetl strašně moc. Myslím, že detektivka je žánr, který ti vlastně o zemi, ve které se odehrává – ať už je to van Gulikova stará Čína nebo Švédsko z knížek Sjöwallové a Wahlö – řekne víc než turistický průvodce.

Je to tak. A to ještě člověk tehdy nevěděl, že Sjöwallová – Wahlö byli radikální levice.

No, ono to z toho trochu leze. Komisař Beck má doma na zdi plakát Mao Ce-tunga. A když jsme u těch spisovatelů ve službách režimů, ideologií a různých podivných organizací – další dětský autor a hrdina našeho dětství, Arthur Ransome, byl agentem Komiterny...

Ano, z jeho knížek jsem se naučil, že existuje zázvorové pivo. A strašně mě tehdy překvapilo, že ho můžou pít děti.

A taky vše okolo lodí, uzly a spoustu dalších věcí, takže v těch knihách se člověk leccos naučil. Když ses ptal na ty nejstarší zážitky, můj nejstarší čtenářský zážitek, který mám uložený v paměti, je, že sedím na záchodě, patřičně obnažen samozřejmě, a na stehnech mám Malého Bobše. A ta knížka je strašně velká a strašně těžká a strašně mě tlačí do stehů a strašně mě nebaví. Možná i proto, že to byla povinná četba, asi ještě i ve tvé generaci. Patří k titulům, které jsem taky nikdy nedočel. Mohu ti nabídnout jedno pikantní přiznání: na to, jaký jsem byl zdatný čtenář, jsem čtenářský deník velmi často fixloval.

To asi každý, ne?

Ale i v nepovinné četbě. Jak jsem netrpělivý, měl jsem spoustu knížek nedočetných. Začal jsem se u nich nudit, nebo to

na mě bylo moc pomalé. Na druhou stranu jsou knihy, které jsem četl třeba i osmkrát. Moje čtenářství začalo Krtkem, nikdy nedočteným Malým Bobšem, pokračovalo mayovkami a přešlo ke klasickým válečným románům jako Na západní frontě klid, Mladí lvi, Hlava 22 nebo Jak jsem vyhrál válku, což je kniha, kterou dodnes miluji.

Tam je ta slavná scéna, jak hrají kriket. Tu mám v paměti dodneška.

Míchá se tam skvělý anglický humor s absurditou války a tebou zmíněná kapitola o výuce kriketu v jakémsi řeckém městečku v horách je vynikající ukázkou nesnází okupačních jednotek. Vlastně ukázkou střetu dvou kultur. Díky těmto knihám jsem se taky dostal k informacím, které tenkrát v dějepisu chyběly. Konkrétně takhle britská intervence v Řecku a následně potlačování povstání komunistů v roce čtyřicet devět, nesmírně krvavé, krvavější než válka předtím, o tom jsme se v dějepise neučili. Je tu i další vzpomínka z dětství, která se týká historie. Někdy v šesté, sedmé třídě jsme probírali druhou světovou válku, která mě už tenkrát strašně bavila. A měli jsme kupodivu na dějepis muže, dokonce zástupce ředitelky. Chodil do hodiny v takovém tom klasickém bílém silonovém plášti, vypadal spíš jako lékárník než jako učitel. Když mě zkoušel ze Stalingradu, použil jsem sousloví stalingradský kotel. A on dostal úplný záchvat štěstí, že někdo takhle malý zná ten terminus technicus a že ho dovede dokonce správně použít. Nicméně hlavní zábavou na základce v dějepisu zůstávaly bitvy pomocí Atlasů světové historie. Dva chlapci vzali na ramena dva menší chlapce a ti se mlátili, dokud všichni nepopadali na zem. Jako další munice v podobných bitvách sloužily ke svačině povinně odebírané pytlíky s mlékem.

Jo, to si pamatuju. Nicméně, máme tady už zájem o historii. Bylo to z literatury?

Bylo to ze čtení, z filmu a z modelaření.

Z modelaření?

Byl jsem už od útlého věku modelářem, zpočátku samozřejmě velmi neobratným. Stejně jako měli sběratelé desek

ilegální burzy, tak i plastikoví modeláři měli ilegální burzy, na které byly také zátahy. Zřejmě bylo v normalizačním Československu i slepování a barvení kusů plastu protistátní činnost...

Opravdu?

No jistě. Zvláště když jsi prodával třeba letadlo Luftwaffe, tak jsi musel na té krabici alespoň pečlivě zamalovat svastiku na směrovce, protože za to ti nějaký horlivý esenbák mohl přišít i propagaci fašismu. Krabičky s obrázky letadel a tanků na bojích byly jednou ze vstupních bran zájmu o válku. Okamžitě mě začalo zajímat, kde ten konkrétní tank opravdu jezdil, co to bylo za válečnou operaci a jaké byly osudy jeho posádky. Začal jsem shánět knížky, co tady vycházely v šedesátých letech, třeba v edici Magnet.

Na střední škole se k tomu přidal zájem o výtvarné umění, kinematografii. Na základce historii doplňovala vlastně jen muzika. Punková muzika.

Ty jsi poslouchal punkovou hudbu v sedmé třídě?

Ano, Sex Pistols. Většina třídy poslouchala Boney M. A já tyhle teroristy.

A jak ses dostal k Sex Pistols?

Kamarád přinesl desku, zřejmě z ilegální burzy. Nebyl jsem asi nikdy úplně plnokrevný punker, bavila mě vedle toho i spousta jiných věcí. Samozřejmě tam hrálo roli i v tomhle věku tak potřebné odlišení od většiny, která byla na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let hodně šedivá. Důležitou roli hráli i bratřenci. Jeden z nich, který v polovině osmdesátých let emigroval do Austrálie, poslouchal Franka Zappu, což pro mě bylo úplné zjevení. K punku se připojila tahle muzika. Při prvním pokusu o emigraci odnesl všechny desky ke mně, ale nějak to nevyšlo a vrátil se už z Jugoslávie. O rok později mu to vyšlo, ale to už ty desky světil někomu jinému. Dost mě tenkrát naštvál, protože mít kompletního Zappu, kdo by si tenkrát přál víc.

Rodiče, zatím
bezstarostní, asi 1958

Observace okolí, 1967

Vášnivý čtenář
od narození

Sladké dětství, 1969

